

Duch Gór

literatura dostępna w Bibliotece Pedagogicznej w Jeleniej Górze

Nie wiemy, jakie imię nosił przed XVII w. karkonoski Duch Gór i czy w ogóle nosił, bo przecież aż do okresu renesansu budził powszechny strach. Po powstaniu Śląskiej Drogi doszło do "wyeksportowania" jego mitu na śląską stronę. Być może także Walończycy i inni cudzoziemcy dołożyli doń trochę własnych legend i tradycji, a później także górnicy, drwale, szklarze, laboranci i pasterze.

Wiek XVII okazał się przełomowym dla sławy Ducha Gór. Wtedy to właśnie ukazało się drukiem w sumie 241 legend w trzech wydaniach (Johannes Praetorius: *Daemonologiae Rubinzahli Silesi. Lipsk 1662-1672*). Opowiadania te zdobyły sobie wielkie uznanie i były bardzo popularne. Z kolei w wieku XIX piszą o nim wielcy pisarze czeski i niemiecki, w tym czasie też utrwała się mylna interpretacja jego imienia po śląskiej stronie gór. Czesi nazywają go po prostu Karkonoszem, co jednoznacznie wskazuje na miejsce powstania legendy. Nie jest to bez znaczenia, ponieważ dla potrzeb turystycznych w różnych miejscach Sudetów wymyślane są kolejne legendy wiążące Karkonosza na przykład ze Szczelińcem.

Karkonosz przedstawiany jest obecnie podobnie, jak niemiecki Rübezahl w XIX w.: jako stary, ale muskularny mężczyzna z długą brodą i włosami, czasem w stroju myśliwego i z kosturem w dłoni. Jest jeszcze inne jego polskie imię, bardziej ludowe: Rzepiór, ale też nawiązuje niefortunnie do rzep. Z. B. Stęczyński w swym poemacie *Śląsk* nazywa go z kolei Rzepoliczem. Karkonosz – Rübezahl trafił też do dzieł muzycznych: występuje w 5 operach, z których dziś grywana jest tylko jedna, czeskiego kompozytora J. Razkošnego pt. *Krkonoš*.

Od 2 poł. XIX w. mitem Karkonosza zajęli się naukowcy, do dziś powstało ok. 200 prac naukowych (w tym doktorskich i habilitacyjnych) na jego temat.

Opracował **Witold Papierniak**

Źródło: <http://www.naszesusdety.pl/?p=artykulyShow&iArtykul=746>

ARTYKUŁY Z CZASOPISM

DERDZIŃSKI R., KUBALA A.: *Duch Gór a Tolkienowski Gandalf*. „Sudety” 2004, nr 2, s. 32-33.

Wizerunek Ducha Gór jako pierwowzór powstania postaci Gandalfa.

Duch Gór i dzielna Zuzia. Oprac. Andrzej Paczos. „Skarbiec Ducha Gór” 2000, nr 3, s. 2.
Legenda o Liczyrzepie.

Duch Gór jako gość wigilijny w pewnej chacie. Oprac. Andrzej Paczos. „Skarbiec Ducha Gór” 2000, nr 2, s. 2-3.

Legenda o Liczyrzepie.

Duch Gór i korzeń Mandragory. Oprac. Andrzej Paczos. „Skarbiec Ducha Gór” 2000, nr 2, s. 2-3.

Legenda o Liczyrzepie.

Duch Gór i matka. Oprac. Andrzej Paczos. „Skarbiec Ducha Gór” 2000, nr 1, s. 3-4.
Legenda o Liczyrzepie.

Duch Gór i mistrz krawiecki. Oprac. Andrzej Paczos. „Skarbiec Ducha Gór” 2000, nr 1, s. 3.
Legenda o Liczyrzepie.

Duch Gór i weksel. Oprac. Andrzej Paczos. „Skarbiec Ducha Gór” 2000, nr 4, s. 2.
Legenda o Liczyrzepie.

Duch Gór i zbieracz ziół. Oprac. Andrzej Paczos. „Skarbiec Ducha Gór” 2000, nr 3, s. 2.
Legenda o Liczyrzepie.

GNIOT M.: *Duch Gór - Liczyrzepa*. „Karkonosze” 2006, nr 6, s. 31.
Wyobrażenia Ducha Gór w wierzeniach ludzi.

Jak Duch Gór braci podzielił. „Skarbiec Ducha Gór” 2004, nr 4, s. 2.
Legenda o Liczyrzepie.

Jak Duch Gór eksponatem muzealnym został. „Skarbiec Ducha Gór” 2006, nr 4, s. 2.
Legenda o Liczyrzepie.

Jak Duch Gór leczony być musiał. „Skarbiec Ducha Gór” 2005, nr 4, s. 2.
Legenda o Liczyrzepie.

Jak Duch Gór Liczyrzepą został nazwany. „Skarbiec Ducha Gór” 2005, nr 2, s. 2-3.
Legenda o Liczyrzepie.

Jak Duch Gór mecenasem sztuki został. „Skarbiec Ducha Gór” 2007, nr 3, s. 2-3.
Legenda o Liczyrzepie.

Jak Duch Gór nowe skarby pozyskał. „Skarbiec Ducha Gór” 2005, nr 1, s. 2.
Legenda o Liczyrzepie.

Jak Duch Gór tworzeniem muzeum się zajmował. „Skarbiec Ducha Gór” 2006, nr 3, s. 2.
Legenda o Liczyrzepie.

Jak Duch Gór z kleryka przewodnika zrobił. „Skarbiec Ducha Gór” 2005, nr 3, s. 2.
Legenda o Liczyrzepie.

Jak Duch Gór znakami granicznymi się bawił. „Skarbiec Ducha Gór” 2007, nr 4, s. 2.
Legenda o Liczyrzepie.

Jak naprawdę wygląda Duch Gór. „Skarbiec Ducha Gór” 2006, nr 1, s. 2.
Legendarny Liczyrzepa.

MICHNIEWICZ Z.: *O najstarszym wizerunku Trzepióra z r. 1561.* „Rocznik Jeleniogórski”, 1963, T. 1, s. 100-118.

Etymologia imion Ducha Gór. Poglądy etnologii na postać Rzepióra. Najstarsza podobizna na mapie wykonanej przez wrocławskiego matematyka i kartografa Marcina Helwiga.

MIERCZAK M.: *Rubezahl muzyczny.* „Skarbiec Ducha Gór” 2003, nr 3, s. 2-3.
Temat Ducha Gór w operze XIX i XX wieku.

Postać Ducha Gór według słowników i leksykonów. Oprac. Stanisław Firszt. „Skarbiec Ducha Gór”, 1998, nr 1, s. 5-6

Wybór haseł dotyczących Ducha Gór ze słowników polskich oraz niemieckich.

PTASZYŃSKI J.: *Duch Gór na znaczkach i plakietkach.* „Skarbiec Ducha Gór” 2006, nr 2, s. 3

Symbol Karkonoszy - Liczyrzepa.

SIKORA I.: *Mit o Liczyrzepie w literaturze niemieckiej, czeskiej i polskiej do 1939 roku : próba analizy porównawczej.* „Rocznik Jeleniogórski” 1980, T. 18, s. 190-208

SIKORA I.: *Mit o Liczyrzepie w literaturze polskiej po 1945 roku.* „Rocznik Dolnośląski” 1980, T. 7, s. 283-301

Informacje o micie, polskie przekazy o Duchu Gór, odkrycie, rewaloryzacja i rozpowszechnianie mitu

SULTAN E., CEL K.: *Jak Rubezahl - Liczyrzepa życie kompozytora ocalił.* „Skarbiec Ducha Gór” 2004, nr 4, s. 3.

Legenda o Liczyrzepie.

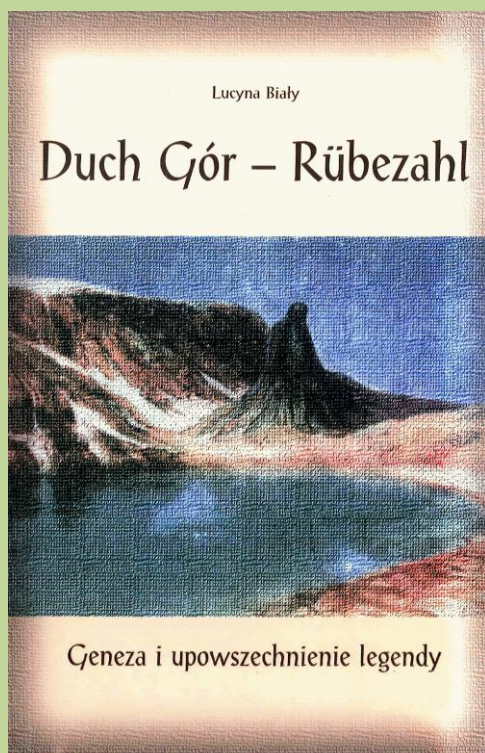
TOMCZYK R.: *Rubezahl - zgermanizowany Swentewit.* „Skarbiec Ducha Gór” 2002, nr 1, s. 4.

Pochodzenie Ducha Gór i jego imienia.

WIATER P.: *Karkonoski Duch Gór - rozpowszechnienie pewnej legendy.* „Karkonosze” 2008, nr 1, s. 32-36.

Kształtowanie się wizerunku karkonoskiego Ducha Gór: jego obecność w opowieściach Walonów, legendach hutników szkła i mitach zielarzy-laborantów, jego postać jako inspiracja dla literatów i malarzy.

KSIĄŻKI

BIAŁY L.: *Duch Gór - Rübezahl : geneza i upowszechnienie legendy.* Jelenia Góra, „Ad Rem”, 2007. ISBN 978-83-89863-54-6

Próba przybliżenia fenomenowi kulturowego Ducha Gór: narodziny i upowszechnienie legendy Rübezahla, jego funkcjonowanie w baśni literackiej, Duch Gór według legend opracowanych przez J.K.A. Musausa, obraz Rübezahla w kulturze i sztuce, odniesienia polityczne.

Sygn. 85215. Dz. reg. 39

HAUPTMANN C.: *Księga Ducha Gór.* Jelenia Góra, „Ad Rem”, 2008. ISBN 978-83-89863-88-1

Księga zawiera dziewięć opowieści o nieobliczalnym i złośliwym z jednej strony, a dobrym i łagodnym z drugiej, Władcy Karkonoszy.

Poszczególne historie opowiadają o figlach i psotach, ale także pomocy, jakiej Duch Gór udzielał strapiionym ludziom.

Tak oto charakteryzują legendy tłumacze, Emil Mendyk i Przemysław Wiater: „Hauptmannowskie opowieści nie są (...) jedynie zbiorem baśni do szybkiego przeczytania, ale utrzymanym w porządku zmieniających się pór roku przejściem od (ponownych) narodzin do (pozornej) śmierci.”

Źródło adnotacji:

<http://zapiskinaserwetkach.blogspot.com/2012/12/nieodgadnione-tajemnice-ducha-gor.html>

Sygn. 87289, 80538, 80539, Dz. reg. 39

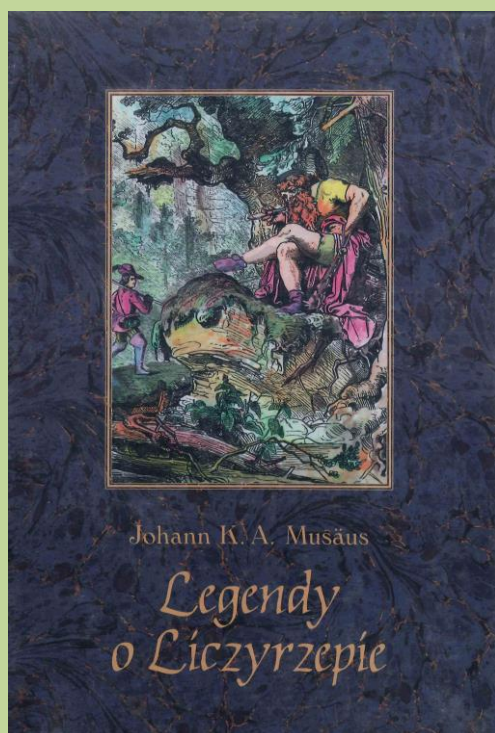

Legendy o Duchu Gór. Oprac. Regina Chreścijańska. Jelenia Góra, „Ad Rem”, 2006. ISBN 83-89863-45-6.

Zbiór 9-ciu najbardziej znanych legend o Duchu Gór, napisanych dla najmłodszych: krótkie teksty, barwne piękne ilustracje. Wydanie także w wersji niemieckiej (Rübezahlsagen).

Źródło adnotacji: <http://www.naszesusdety.pl>

Sygn. 85987, Dz. reg. 39

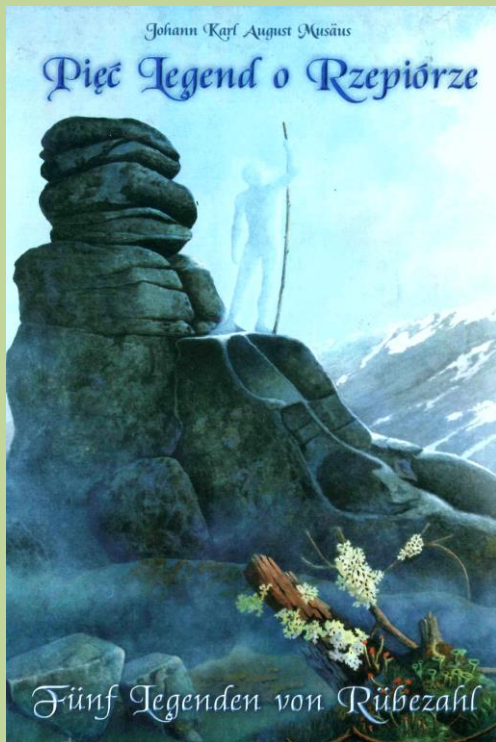

MUSÄUS J. K. A.: *Legendy o Liczyrzepie.* Wrocław, Oficyna Wydawnicza „Atut”, 2005. ISBN 83-7432-091-5

Znana księga legend o Liczyrzepie, zamieszkującym Karkonosze, autorstwa weimarskiego profesora i baśniopisarza z końca XVIII w. Pod jego piórem Duch Gór traci swoją demoniczną postać, z jakiej słynął w poprzednich dwóch stuleciach. Pozostając wciąż raptusem i mocarzem, staje się „przyjacielem Liczyrzepą”, ludzkim w swoich odruchach, dobrodusznym Panem Gór, który wspomaga biednych, wynagradza uczciwych, a karze nikczemników.

Źródło adnotacji: <http://www.atut.ig.pl/?569,legendy-o-liczyrzepie>

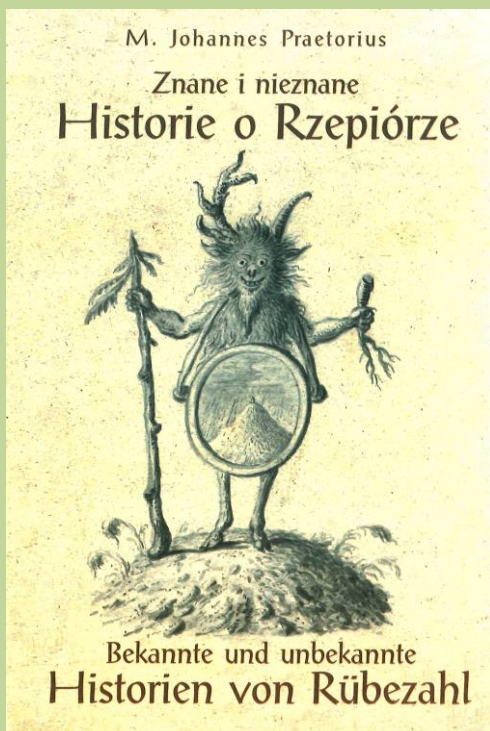
Sygn. 85989, Dz. reg. 39

MUSÄUS J. K. A.: *Pięć legend o Rzepiórze*. Jelenia Góra, Muzeum Karkonoskie, 2003. ISBN 83-89480-03-4

Zbiór legend o Duchu Gór – Ruberzahlu, zebranych i opracowanych przez Johanna Karla Augusta Musäusa.

Sygn. 82388, Dz. reg. 39

PRAETORIUS M. J.: *Znane i nieznanne historie o Rzepiórze*. Jelenia Góra, Muzeum Karkonoskie, 2003. ISBN 83-89480-01-8

Zbiór legend o Duchu Gór zebranych i opracowanych przez Johannes Praetoriusa w XVII wieku, w tłumaczeniu Andrzeja Paczosa.

Sygn. Dz. reg. 39

**Źródła pisane
dotyczące Ducha Gór
z Karkonoszy**

**Schriftliche Quellen,
die den Bergeist
von Riesengebirge betreffen**

Źródła pisane dotyczące Ducha Gór z Karkonoszy od średniowiecza do końca XVII : na podstawie: Konrad Zacher, Rubezahl-Annalen, Breslau 1906. Jelenia Góra, Muzeum Karkonoskie, 2003. ISBN 83-89480-02-6

Najstarsze teksty źródłowe od XV do XVII w. zebrane przez Konrada Zachera i wydanych w 1906 r. z okazji 25-lecia istnienia wrocławskiego Towarzystwa Karkonoskiego.

Sygn. 82395, Dz. reg. 39